Kjetil Viken

Atferdsanalytisk miljøbehandling

Struktur og kvalitet i tilrettelagte tjenester

GYLDENDAL

KJETIL VIKEN

ATFERDSANALYTISK MILJØBEHANDLING

STRUKTUR OG KVALITET I TILRETTELAGTE TJENESTER

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2018
1. utgave, 4. opplag 2021

ISBN 978-82-05-53639-5

Omslagsdesign: Gyldendal Akademisk
Layout: Gyldendal Akademisk
Sats: HAVE A BOOK
Brødtekst: Minion 10,5/15 pkt

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk
Postboks 6730 St. Olavs plass
0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk
akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Forord

Jeg vil takke alle kolleger som har inspirert, veiledet og diskutert med meg i årene jeg har jobbet med atferdsanalytiske tilnærminger til ulike faglige utfordringer. Noen har vært enig med meg, mange har hatt andre synspunkter. Takk også til alle studenter som tar steget ut av komfortsonen og stiller spørsmål ved og diskuterer det som legges fram for dem. Sannheter berøres ikke ved alltid å være enig.

Jeg vil rette en spesiell takk til de som har hjulpet meg i prosessen med denne boka. Kone, barn og hund har vært tålmodige. Noen studenter har lest og gitt tilbakemelding. Redaktør og fagfeller har lest og kommentert. Spesielt må Turid Rygg, Per Normann Andersen, Anders Viken, Gisle Borgen, Svein Nygård, Jørn Isaksen og Jonny Finstad takkes. Sistnevnte har også vært en stor inspirasjon for arbeidet med boka gjennom min tid i Mjøsen Bo og Habilitering. Det har også alle kollegene ved MBH. Den største takken retter jeg til min bedre halvdel, Tone Flønes, for armslag, forståelse og endeløse gjennomlesninger. Uten deg hadde jeg aldri kommet i mål med dette prosjektet.

Alle feil og uklarheter står for min regning. Jeg håper du leser boka med kritisk blikk og løs penn. Miljøbehandling er et krevende felt, og det er diskusjonene som driver faget framover.

Kjetil Viken
Lillehammer, november 2017

Innhold

INNLEDNING 11

KAPITTEL 1 ATFERDSANALYTISK MILJØBEHANDLING 13
Miljøbehandling som begrep 14
Atferdsutfordringer 17
Miljøterapi vs. miljøbehandling 18
Miljøbehandling vs. miljøarbeid vs. omsorg 20
Miljøbehandling 23
Forholdet mellom miljøbehandling og anvendt atferdsanalyse 26
Metodebruk i miljøbehandling 27
Klinisk kvalitativ metode 29
Klinisk kvantitativ metode 31
Menneskesyn gjennom relasjonelt arbeid og terapeutiske allianser 34
Brukermedvirkning 41
Etikk 43
Sosial validitet 46

KAPITTEL 2 ATFERDSANALYSE 48
Hva er atferdsanalyse? 49
Anvendt atferdsanalyse 51
Analysenivåer 53
Operant atferd og operant betinging 56
Læring i et nøtteskall 59
Respondent atferd og respondent betinging 63
Språkets rolle 65
Regler 66
Relasjonell rammeteori og ACT. Atferdsanalytisk tilnærming til språk 70

Tenkning 81
Føling og sansing 82
Nevrologiens rolle 86

KAPITTEL 3 ATFERDSANALYSE OG VIKTIGE BEGREPER FOR MILJØBEHANDLING 89

Forsterkning, svekking og ekstinksjon 90
Forsterkning av atferd 90
Positiv forsterkning og additiv forsterkerformidling 92
Negativ forsterkning og subtraktiv forsterkerformidling 94
Av-og-til-forsterkning 97
Naturlig forsterkning 98
Svekking av atferd 99
Ekstinksjon og utslokking av atferd 104
Stimuluskontroll 107
Etablering av stimuluskontroll 111
Nudges og premacking 111
Prompting og atferdskjeder 114
Generalisering 118
Differensiell forsterkning og forming av atferd 121
Motivasjon (indre vs. ytre motivasjon) 124
Funksjonelle analyser av atferd 128

KAPITTEL 4 BESLUTNINGSSTØTTE OG STRUKTUR I ATFERDSANALYTISK MILJØBEHANDLING 130

Arbeidsmodeller 133
Metodebruk og beslutninger 145
Metodebruk og beslutninger ved indre atferd 148
Deltakende observasjon 150
Skjønnsbaserte vurderinger 152
Fallgruver ved bruk av skjønn 154
Fallgruver ved tolkning av data 155
Dimensjoner ved responser 156
Teori og empiri 158
Evidensbasert tilnærming / Kunnskapsbasert praksis 160
Miljøbehandling som prosess og struktur 163
Atferdsanalytisk miljøbehandling som prosess 165
Observasjon og kartlegging 165
Slutninger og analyser av innsamlet informasjon 167
Valg av mål for miljøbehandlingstiltak 168
Tiltaksbeskrivelser/prosedyrer 170
Evaluering 173

Atferdsanalytisk miljøbehandling som struktur 174
Informasjonsflyt og fagsystemer som utgangspunkt for lik praksis 174
Rapporter vs. registreringer 176
Veiledning og møtestruktur 177
Sikkerhet og trygghet i miljøarbeid og miljøbehandling 179

KAPITTEL 5 BEHANDLINGSINTEGRITET 182
Hva skal behandles? 185
Tilrettelegging for lik praksis i tiltaksarbeid 186
Avvik i prosedyrer 187
Prosedyrebeskrivelser og sjekkpunktlister 189
Sjekkpunktlister 193

KAPITTEL 6 REGISTRERINGSKVALITET 195
Hvordan sikre registreringsreliabilitet? 204
Måter å registrere atferd på 207
Grafisk framstilling og design 212

ETTERORD 219

REFERANSER 221

REGISTER 231

Innledning

Mange yrkesgrupper arbeider med å legge til rette for at tjenestemottakere skal oppleve mestring, deltakelse og følelsen av å ha et godt liv med god helse. En slik tilrettelegging innebærer som regel et eller annet behov for endring av atferd. Det å tilrettelegge for endring av atferd krever i en del sammenhenger at en utfører tiltaksarbeidet slik det er planlagt. Noen ganger er det et mål i seg selv at bestemte aspekter ved arbeidet med tilrettelegging skal skje ved at de som utfører arbeidet, gjør det i takt og har samme kurs. Det er kanskje en selvfølge i manges øyne, men behandlingsintegritet er en krevende målsetting å oppfylle i praksis. Utfordringene er mange når flere utøvere utfører systematisk arbeid som strekker seg over lang tid. Denne boka handler om kvalitet som faglig ambisjon i arbeidet med å tilrettelegge for endringer i livet hos tjenestemottakere som har behov for dette.

Ulike profesjoner har gjerne forskjellige innfallsvinkler og metodiske tilnærminger til hvordan en skal utføre arbeidet med tilrettelegging for endring og mestring. Krevende faglige utfordringer blir dermed løst ved å bruke ulike perspektiver og tiltaksformer. Vi skal se på hvordan vi kan forstå menneskers handlinger i en atferdsanalytisk kontekst – og hvordan vi kan gjøre arbeidet med å tilrettelegge for endring innenfor rammen av miljøbehandling. Miljøbehandling handler om tilrettelegging ved å tilpasse omgivelsene. Vi endrer miljøet for å påvirke atferden. Jeg vil gjøre rede for hvordan menneskets atferd kan forstås som et funksjonelt fenomen; atferd blir formet ut fra konsekvensene den får i omgivelsene. Begrepet miljøbehandling bruker jeg altså med referanse til hva som blir behandlet: miljøet. Atferdsanalytisk miljøbehandling er en faglig

retning som anvender både kvalitative og kvantitative metodetilnærminger. Tiltaksarbeid som er basert på miljøbehandling, blir i mange sammenhenger gjennomført ved å bruke én eller flere arbeidsmodeller. Jeg presenterer derfor ulike arbeidsmodeller i boka.

Med boka har jeg en ambisjon om å rydde litt i begrepsbruken innenfor feltet miljøarbeid. Et mye brukt begrep som miljøterapi, erstattes med miljøbehandling. Jeg skiller mellom miljøarbeid, som tar utgangspunkt i generelle prinsipper, og atferdsanalytisk miljøbehandling, som er basert på høy grad av planmessighet og systematikk. Jeg skiller dessuten mellom subjektive og objektive sider ved metodisk arbeid og viser et tydelig skille mellom metoder som brukes i klinisk arbeid, og de som blir brukt i forskning.

KAPITTEL 1

Atferdsanalytisk miljøbehandling

Når man arbeider med andres liv og velvære, bør man ta utgangspunkt i ett eller flere perspektiver på hvilke muligheter og utfordringer livet består av. Én forståelse av klientrelaterte muligheter og utfordringer er at atferd handler om kommunikasjon og funksjon. Utfordringer i livet til en tjenestemottaker er preget av uforløste muligheter hos personen. Mulighetene innebærer at man legger til rette for at tjenestemottakeren skal oppleve mestring og deltakelse på arenaer som er viktige for vedkommende.

Vi skal se nærmere på ett perspektiv, atferdsanalyse, der forståelsen av atferd blir sett i sammenheng med de situasjonene som den forekommer i. Atferdsanalysen representerer en funksjonell tilnærming til atferd. Deler av denne boka handler om hva en slik funksjonell forståelse av atferd innebærer. Mange vil selvsagt mene at mennesket består av mer enn atferd. Mennesker har også tanker, emosjoner og følelser. Fra atferdsanalysens ståsted er det et poeng at disse hendelsene på innsiden av personen også bør forstås som atferd. Det som skjer på innsiden av kroppen, har dermed en funksjonell sammenheng med det som kan observeres av atferd på utsiden. Sammenhengen mellom det som skjer inne i en person og observerbar atferd, vil bli diskutert grundig seinere i boka.

Med utgangspunkt i en atferdsanalytisk forståelse av atferd vil tiltaksarbeid rammes inn med bruken av arbeidsmodeller, ulike former for beslutningsstøtte samt arbeidsstruktur rettet inn mot høy grad av behandlingsintegritet. Behandlingsintegritet innebærer samsvar mellom plan og gjennomføring i tiltaksarbeidet (McIntyre, Gresham, Digennaro & Reed, 2007) og fordrer at

de ulike fasene av arbeidet med tilrettelegging legges opp som godt planlagte prosesser. Det er denne måten å strukturere ulike aspekter av arbeidet på som er grunnlaget for å bruke begrepet miljøbehandling.

Miljøbehandling som begrep

Ved atferdsanalytisk miljøbehandling forsøker en å forstå atferd slik den forekommer i en gitt kontekst. En arbeider for å kartlegge atferdens funksjon og hvor hyppig den forekommer. Klientrelaterte muligheter og utfordringer forstås ut ifra et perspektiv om at atferd er kommunikasjon og interaksjon med omgivelsene. Analysen rettes inn mot kartlegging av forhold i omgivelsene som opprettholder og regulerer atferd. For å forstå mennesker må man forstå deres handlinger innenfor dette perspektivet. Gjennom metodiske tilnærminger basert på observasjoner over tid er det mulig å oppnå en slik forståelse. Det krever en metodisk tilnærming for å få svar på spørsmål som «Under hvilke betingelser forekommer atferden?», «Hvor ofte forekommer atferden?» og «Hva skjer i omgivelsene etter at atferden har forekommet?»

Disse ambisjonene og målsettingene har formet måten atferdsanalytisk metodikk har utviklet seg på. Atferdsanalytisk tilnærming er som følge av denne utviklingen preget av disse kjennetegnene:»

- Ambisjon om å forstå viktige atferders funksjon.
- Kartlegging basert på observasjoner av hvor ofte og i hvilke sammenhenger atferd forekommer.
- Metodisk og analytisk baserte tiltak.
- Klare atferdsdefinisjoner og tiltaksbeskrivelser med fortløpende registreringer for å vurdere effekt (før, under og etter tiltak).
- Atferdsrettede tiltak hvor tilrettelegging skjer i form av endring av faktorer i omgivelsene.
- Avgrenset innsats som har et startpunkt (tiltaksarbeidets oppstart) og et sluttpunkt (tiltaksarbeidets avslutning).
- Det bygger på respekt, omsorg og anerkjennelse blant annet ved at en gjør rede for skjønnsmessige vurderinger og sosial validitet i arbeidet som utføres.

Utgangspunktet for å iverksette tiltak rettet mot endring av atferd bør være basert på omfattende og presise observasjoner og kartlegginger av atferd, samt klare vurderinger av normative aspekter ved det man observerer (Løkke & Salthe, 2012). Kartleggingsarbeidet handler i stor grad om å avdekke de faktiske forhold i tjenestemottakers liv. For eksempel innebærer dette hvor ofte bestemte atferder forekommer, under hvilke forhold og hvilke effekter de har på omgivelsene. Kartleggingsarbeidet bør også avdekke forhold som tjenestemottaker opplever som viktig, både hvordan han opplever situasjonen og hvordan han ønsker at situasjonen skal være.

Arbeidet med tilrettelegging for en tjenestemottakers mulighet for endring, deltakelse og mestring består av ulike faser hvor objektive betraktninger må sees opp imot subjektive vurderinger. Både objektive og subjektive vurderinger er krevende. De objektive vurderingene, som handler om hvordan ulike forhold faktisk er, er krevende fordi slik informasjon kan være vanskelig å få tak i. Subjektive vurderinger som innebærer faglig skjønn, er vanskelige fordi de krever refleksjon, forståelse og erfaring.

Miljøbehandling består av metodiske tilnærminger basert på antakelser om hva atferd er, og hvordan den påvirkes. Behovet for endring av atferd hos tjenestemottakeren medfører skiller med hensyn til hvor omfattende og inngripende arbeidet med slike endringer må være. Skillene påvirker graden av tilrettelegging, graden av struktur i arbeidet og målsettingene med slikt arbeid. Vi skal se nærmere på skillene og rette søkelyset mot arbeidet som preges av høy grad av struktur og klare målsettinger. Denne typen arbeid refereres til som atferdsanalytisk miljøbehandling, eller bare miljøbehandling.

> Miljøbehandling dreier seg om måten man strukturerer arbeidet med å legge til rette for atferdsendringer med vekt på deltakelse, mestring og helse.

Atferdsanalytisk miljøbehandling er en arbeidsform som passer for tjenesteytelse med ulike typer av tjenestemottakere. Det kan for eksempel være i arbeid med barn og ungdom, i rusbehandling eller psykiatrisk behandling, i skole eller i boenheter/arbeidsenheter for mennesker med behov for tilrettelegging. Fellesnevneren er at alle framviser atferd, og at det er de samme prinsippene

som regulerer atferden, uansett hvem det gjelder. Det er også et felles kjennetegn at arbeidet med endring foregår på såkalte hverdagsarenaer. Ulike problemstillinger krever forskjellig tilnærming. Når vi skal gi hjelp, bør vi alltid ta utgangspunkt i hva som skjer rundt den utfordrende atferden. Grunnlaget for all miljøbehandling er en forståelse av hvilken funksjon atferden har for tjenestemottaker. Funksjon handler om hvordan atferd virker på miljøet, og hvordan miljøet virker på atferd.

En del av begrepene i denne boka blir også brukt av andre forfattere i andre bøker og tidsskrifter. Innenfor helse- og sosialfaglig arbeid blir det brukt mange begreper. Noen ganger brukes de samme begrepene om ulike ting, mens andre ganger er det ulike begreper som brukes om de samme hendelsene. Begrepene tjenestemottaker og tjenesteyter er mest brukt om de som mottar og de som gir tjenester. Begrepene klient og bruker er synonymer til tjenestemottaker, mens praktiker, kliniker og praktisk forsker betyr alle det samme som tjenesteyter.

Begrepet miljøbehandling brukes på samme måte som spesialpsykolog Børge Holden (2013) gjør i sin bok *Miljøbehandling*. Holden gjør rede for følgende generelle trekk ved miljøbehandling: 1) behandlingen kan skje hvor som helst, 2) når som helst, 3) kan vare hvor lenge som helst, 4) ta for seg hva som helst av en tjenestemottakers hverdag, 5) kan gå ut på både regulering av atferd og innlæring av atferd, og at 6) de som utfører behandlingen, får nødvendig opplæring og veiledning, og at behandlingen blir drøftet, evaluert og endret regelmessig (side 17–18). Det er arbeid rettet inn mot nødvendige og ønskede endringer med verdibasert orientering. Når det legges til rette for endring av atferd basert på miljøbehandling, skjer dette ut ifra en forståelse av at atferd reguleres av den effekten den har på omgivelsene som den forekommer i. Tiltaksarbeidet i miljøbehandling er derfor rettet inn mot endringer av omgivelsene for å legge til rette for endring av atferd.

Miljøbehandling innebærer ulike måter å tilrettelegge omgivelsene på (foranledninger, konsekvenser og motivasjonsendrende stimuli), for å oppnå bestemte atferdsendringer.

Atferdsutfordringer

Tradisjonelt innebærer utfordrende atferd at den har negativ innvirkning på omgivelsene. Emerson og Einfeld (2011) definerer utfordrende atferd som aggresjon, destruktive handlinger og selvskading. Det er snakk om atferd som forekommer for ofte, og som har negativ innvirkning på omgivelsene. I miljøbehandling handler begrepet «utfordrende atferd» om situasjoner hvor enten tjenestemottaker og/eller folk i omgivelsene har en opplevelse av at en mangler ferdigheter eller muligheter til å delta i bestemte aktiviteter. Når tjenestemottaker ikke tør å gå ut av sin egen leilighet, kan det være et eksempel på en atferdsutfordring dersom en opplever det som et hinder for deltakelse. Personen sitter for mye hjemme i sin egen stue og mangler ferdigheter eller muligheter til å komme seg ut blant andre mennesker. Utfordrende atferd refererer ikke nødvendigvis til atferd som omgivelsen opplever som belastende. Det holder at tjenestemottaker opplever tilstanden som et hinder for tilfredsstillende funksjon og deltakelse. Atferdsutfordringer består av utfordringer hvor en tjenestemottaker gjør bestemte handlinger for sjelden eller for ofte.

> Overskuddsatferd er atferd som forekommer for ofte.
> Underskuddsatferd er atferd som forekommer for sjelden.

Begge begrepene er høyst normative. Bruken av dem er basert på en subjektiv vurdering av hva en annen person (eller en selv) gjør for mye av eller for lite av. Subjektive vurderinger kan underbygges av objektive kartlegginger av hvor ofte atferden faktisk forekommer, men det er allikevel en normativ betraktning som er basert på hvor ofte bestemte atferder bør forekomme. Begrepene kan umiddelbart gi en bismak av instrumentell karakter. Det er ikke hensikten. Begrepene er forkortelser for å snakke om hva en tjenestemottaker gjør for mye av og for lite av i en gitt situasjon.

Når vi snakker om overskuddsatferd, innebærer det altså en situasjon der en tjenestemottaker gjør for mye av et eller annet. Et barn kan gjøre for mye lekser som overskuddsatferd, dersom dette medfører at barnet leker for lite eller bruker for lite tid på andre aktiviteter. En ungdom som spiller for mye dataspill, framviser overskuddsatferd dersom noen mener at det forekommer for mye av denne atferden og for lite av annen type atferd. En bør definere hva

som er underskuddsatferd når en betrakter noe som overskuddsatferd. Hvis en person gjør for mye av et eller annet, hva gjør personen for sjelden? Hva kan vedkommende gjøre i stedet for overskuddsatferden? Når barnet gjør for mye lekser og for lite av noe annet, består det som barnet gjør for sjelden, av noe som barnet selv eller andre nærpersoner mener er viktig. Underskuddsatferd handler i mange sammenhenger om at det skjer for lite av noe som er verdifullt for denne personen eller viktig for omgivelsene.

Et annet eksempel på overskuddsatferd kan være at en person viser utagerende atferd i enkelte situasjoner hvor det stilles krav. Når utagerende atferd forekommer gjentatte ganger i situasjoner hvor det stilles krav, kan en si at det er en atferdsutfordring ved at denne atferden forekommer for ofte (i forhold til hva som er ønskelig). Den utagerende atferden kan defineres som overskuddsatferd. Når en person utagerer i forbindelse med krav, innebærer det samtidig at vedkommende etterfølger det som blir krevd, for sjelden. Forståelsen av underskuddsatferd og overskuddsatferd er uløselig knyttet til hverandre. Begrepene er tekniske begreper i den forstand at de ikke egner seg i samtaler med tjenestemottakere eller nærpersoner. Heller ikke i samtaler med andre profesjonelle som ikke har samme faglige vokabular. Når fagbegreper blir brukt uten at andre forstår det som sies, har dette gjerne en uønsket effekt på samtalen og relasjonen. I slike tilfeller er det bedre å snakke om hva tjenestemottaker gjør for mye av, og hva han gjør for lite av.

Miljøterapi vs. miljøbehandling

Et ankepunkt mot bruken av begrepet «miljøterapi» som beskrivelse av tilrettelegging av miljøet for å skape endring i atferd, er at dette er et slitt begrep. «Miljøterapi» brukes om ulike arbeidsformer og med temmelig forskjellige meninger om hva det er. Begrepet «miljøterapi» har sin opprinnelse knyttet til institusjonsbaserte tjenester, mens en i dag bruker det uavhengig av hvilken arena det praktiseres på (Lillevik & Øien, 2015). Det brukes av profesjoner med ulike faglige tilnærminger og som karakteristikk på ganske forskjellige måter å jobbe på. Fagbegrepene innenfor det som rammes inn som «miljøterapi», spriker med tanke på hvordan de brukes, og hva de beskriver. Dette skyldes antakelig at «miljøterapi» brukes innen ulike kunnskapstradisjoner og teoretiske

forklaringsmodeller. Eksempelvis innleder Erik Larsen (2015) sin bok med å karakterisere miljøterapi som en tradisjon som primært har sin forankring innen psykodynamisk tilnærming. «Miljøterapi» brukes dessuten innen fagfelt som barnevern, institusjonsomsorg, psykiatri, rusarbeid og helse- og omsorgsrettet arbeid. Lillevik og Øien (2014) bekrefter dette med å si at «Når noen sier at de benytter miljøterapeutisk tilnærming i arbeidet, er det ikke umiddelbart mulig å vite hvilken grunnlagstenkning arbeidet hviler på.» (s. 76).

«Miljøterapi» kan dermed betraktes som et generelt begrep som brukes om mange typer praksis, mens «miljøbehandling» brukes mer spesifikt om arbeid som har sitt utgangspunkt i atferdsanalytisk tenkning (gjerne i kombinasjon med andre tilnærminger). Miljøbehandling dreier seg om tilpasninger av omgivelsene for å fremme bestemte typer atferd hos tjenestemottakere. Miljøbehandleren er som person en vesentlig del av de nevnte omgivelsene. Miljøbehandling er i mange sammenhenger en dialektisk prosess hvor måten miljøbehandleren opptrer på (hva hun sier og gjør), er en vesentlig del av behandlingen.

En annen utfordring med begrepsbruk innen feltet miljøterapi er at innholdet i begrepene miljøarbeid og miljøterapi har nærmet seg hverandre (Linde & Nordlund, 2006), og i mange sammenhenger blir de brukt mer eller mindre synonymt. Siden begrepet miljøterapi har så mange forskjellige bruksområder og mye av bruken er knyttet til behandling av barn og unge i institusjoner, vil jeg heller anvende begrepene miljøarbeid og miljøbehandling. De er bedre egnet til å beskrive metodisk arbeid basert på en funksjonell forståelse av atferd.

Vi har dermed skissert et skille mellom miljøterapi og miljøbehandling som begreper. Likeledes bør vi skille mellom begrepene behandling og miljøbehandling. I en del tilfeller finner vi et kunstig skille, der begrepet behandling brukes om noe som foregår på et kontor og med samtaler mellom behandler og tjenestemottaker, mens miljøarbeid og miljøbehandling er noe som skjer utenfor kontoret. Det paradoksale er at samtalen på kontoret i mange tilfeller omtales som om det har en høyere behandlingsverdi enn arbeidet som skjer utenfor kontoret. Miljøarbeid blir i et slikt perspektiv redusert til det å passe på pasienten i ventetiden mellom behandlingstimene (Mørch, 2006). Dette leder en til å tro at behandling i form av samtaler har en annen og bedre effekt enn miljøbehandling. Behandling som finner sted i atferdens naturlige omgivelser, kan i mange tilfeller ha bedre sjanse for å lykkes enn behandling

av atferdsutfordringer som er lagt til behandlerens kontor. Grunnlaget for miljøbehandling er at en legger til rette for endring av atferd i de omgivelsene der utfordringen finner sted. Rammebetingelser tilsier i en del tilfeller at miljøbehandling ikke er tilgjengelig, og at behandling må foregå gjennom samtale. Behandling dreier seg om forholdsvis spesifikke handlinger med mer eller mindre spesifikk bruk av ulike tilnærminger (f.eks. samtalebehandling), mens miljøbehandling er tilrettelegging for endring av atferd i så naturlige omgivelser som mulig.

Begrepet miljøbehandling kan lede en til å tro at den som mottar slik behandling, blir redusert til en passiv mottaker av andres tjenester. De samme hentydningene til passivitet og mangelfull deltakelse finnes i et begrep som tjenestemottaker. Det kan gi inntrykk av at de som leverer tjenesten, står for behandlingen, og at tjenestemottaker er en passiv part. Ordet behandling brukes derimot uten hentydning til hvem som forårsaker endring i tjenestemottakers atferd. Begrepet miljøbehandling legger ikke vekt på om det er tjenestemottaker selv eller tjenesteyteren som er den aktive parten i endringsprosessen. Behandling må forstås som at tjenesteyter og tjenestemottaker står i et gjensidig forhold til hverandre og påvirker hverandre. Begrepet miljøbehandling vil følgelig ikke brukes om noe som aktivt gis av en behandler til en passiv mottaker av behandling. Miljøbehandling må ta utgangspunkt i den personen som «eier atferden», og et sentralt prinsipp er at de fleste tiltak er rettet mot å endre tjenestemottakers motivasjon og ønsker om å gjøre endringer i sitt eget liv. Det handler om å skape endring ved å tilrettelegge miljøet rundt atferden som skal endres. Miljøbehandling dreier seg altså om endring av omgivelsene, ikke endring av personen som mottar tjenester.

Miljøbehandling vs. miljøarbeid vs. omsorg

Miljøarbeid og miljøbehandling skiller seg fra hverandre ved at miljøbehandling er avgrensede tiltak med stor grad av struktur, mens miljøarbeid er mindre strukturert og mindre avgrenset. Begge måtene å arbeide på er rettet inn mot definerte målsettinger, men i miljøbehandling er det større vekt på at tiltaksarbeidet følger klart definerte retningslinjer. Miljøbehandling er strukturert arbeid med klare målsettinger og nøyaktige beskrivelser av arbeidet som skal